

Hummelstads historia

Med fakta, fantasifulla svängar och antaganden

Hummelstads historia är sammanställd och skriven av Leif Nilsson år 1997 med efterskrift i februari 2002. Leif Nilsson har genom åren gjort en stor insats för bygden genom att samla fakta om folk och gårdar och mycket annat som hör samman med Hummelstads historia. Historien om Hummelstad är skriven med fakta i botten men målad med fantasi och troliga antaganden.

Krogen i Hummelstad.

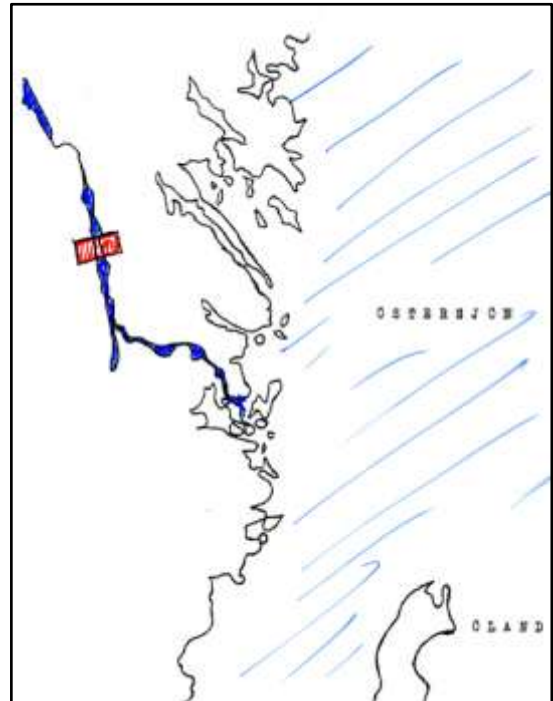
Över den här trakten låg ett cirka två km tjockt istäcke. För 10 000 år sedan smälte isen och lämnade efter sig grusåsar, klippblock djupa dalar, släta berghällar mm.

I vår bygd resulterade detta i en smal vattenfylld dalgång. Havets strandlinje var cirka 25 meter högre upp än nu. På östra sidan av dalgången var höga berg och på västra sidan en grusås.

Vattnet i dalgången letade sig ut i Östersjön genom en serie av sjöar och vattendrag. Kanske kom de första människorna hit vattenvägen i urholkade trädstammar.

2-3000 år efter issmältningen var det skog och djurliv här och i vattnet lekte fisken. De första "Hummelstadsborna" var turister på genomresa. De var jägare och fiskare. Deras enda tamdjur var hunden och redskapen var av trä, ben eller grovt tillknackade stenföremål. Vi befinner oss då i den äldre stenåldern och de var inte bofasta utan flyttade dit villebrådet för tillfället var talrikast.

Tiden gick och nu är vi ca 3000 år senare. Några av jägarna hade funnit trakten bovärlig. Här fanns ju möjlighet att fiska, odla och hålla boskap. Hyddorna byggdes av smäckra trädstammar flätade med grenar och kvistar där väggarna sedan översmetades med lera. Taken bestod av smala trädstammar täckta med vass. Och allt material fanns redan här. Blåleran vid Kogaren användes även till lerkärl som brändes och blev hårda. Nu hade man även lärt sig att slipa stenverktygen, vilket gjorde dem vassare än de gamla verktygen. Vid Mjöltorp har man funnit rester av en "Stenverkstad". Klimatet var varmare än nu, varför Inga stallar till djuren behövdes. Sina döda begravdes i gravkamrar vilka kunde bestå av stenhällar resta på kant och med flera stenhällar över. Den här tiden kallar vi för yngre stenåldern.

Gravröse mellan Hartorpegöl och Hummelstad gård.

Bronsåldern

Nu har vi flyttat oss framåt till cirka 1000 år före Kr. Landhöjningen har gjort att vattnet i havet nu bara når 15 meter längre upp från stranden än i dagens läge. Nu har människorna redskap, vapen och smycken av brons, som är en blandning av koppar och tenn. Jorden plöjer man med oxar, och som plog används en kraftig gren. Klimatet är varmt och i stort lever man som under yngre stenåldern. Och den här tiden kallar vi för bronsåldern.

I början av bronsåldern begravde man sina döda i träkistor som sedan övertäcktes med stora stenhögar. Ju finare den döde hade varit, hövdingar, stormän och så vidare, desto större stenhög plockades upp. Under senare delen av bronsåldern brändes de döda och lades i lerurnor, varvid de rösen blev lägre. De här rösen placerades högt och väl synliga, vilket syns på bilden på föregående sida. Ett syfte med detta var att utmärka ett sorts revir.

Järnåldern

Nu förflyttar vi oss till tiden 500 år före Kr. till 1000 år efter Kr. Den tid vi kallar Järnåldern. Stranden låg nu endast fem meter ifrån nuvarande strandlinje, det hade blivit kallare i landet, klimatet var nu rätt lika med det vi nu har. Nu hade man lärt sig att framställa järn ur myrsmalm, Och vid Grodkärr har vi två myrsmalmsgröpar och en i hagen mellan Igelmossen och Grodkärr.

Framställningen av järnet gick i stora drag till så här: Där det fanns rostjord och växternas humussyra hade frigt järnet ur jorden förde vattnet med sig detta till syrerika myrar och sjöar. Genom en kemisk förening föll myrsmalmen ut och lade sig på botten. Myrsmalmen kunde sedan skrapas upp och lades i en bränngröpar belagd med lera. När elden nått sitt maximum av värme höllde man myrsmalmen på elden. Järnet smälte och lade sig i botten av gröparen. Detta järn gick inte så bra att gjuta, men när man lärt sig att tillföra kol kunde man härda det till stål och sedan smida det. På så sätt kunde man tillverka starka plogar, svärd, spjut och mycket annat.

Eftersom det blivit kallare klimat var man tvungen att bygga bättre boningar än hyddorna, och även stallar för djuren. Det blev många hus, och en sådan grupp hus kallades för gård. Och låg det flera gårdar tillsammans så blev det en by. På så sätt fick vi de första byarna: Hummelstad, Dröpstad, Kälkestad, Mjöltoorp, Brotorp, Svartsmörja, Hatterbo med flera.

De här byarna hade säkert andra namn då och de har säkert haft flera olika namn genom tiderna. Varje by hade skog, hagar och ängar gemensamt men var och en

sin del av byns åkerfält. Mellan dessa byar och gårdar gick och red man i ur och skur och nötte ned marken och så bildades våra första vägar, så kallade hålvägar.

Kung Humble upphov till Hummelstad

Områdena med byar och gårdar avgränsades genom stora skogar och bergsmassiv. Ett sådant område kallades för land. Därav landskap och landsväg. Småland hörs på namnet var ett område med många länder. Dessa områden beboddes av olika folk med sina kungar.

Och här bodde Huner även kallad jättar. De skulle härstamma från Götiska sierskor och därför kallade för Göthuner vilket i uttal lätt blev jättar. Deras kung var Humble av Humlingarnas ätt, härskare över Hunaland. Samtidigt var Arngrim en kämpe vars son Hejdrik var kung i Bolmsö. Han var Götisk kung och härskare, och han hade två söner med var sin moder. Den ene, Angantyr, hade en Götisk moder och bodde på Bolmsö. Den andre sonen hette Hlöder vars moder var kung Humbles dotter. Hlöder växte upp hos sin morfar Humble. När sedan Hejdrik vid ett uppror blivit ihjälslagen av sina trälare, så red Hlöder till Bolmsö för att få ut sin arvedel, sitt farsarv. Han blir där kallad för trälkvinnans son och skymfad, och han kommer tomhänt tillbaka till morfar Humble.

Detta ville Humble och Hunerna straffa. Och Humble rustar sitt folk och rider mot Bolmsö, och genom skogen Myrkvider som skiljer Huner och Göter åt. Slaget står sedan på Dunahed i åtta dagar. I början har Hunerna övertaget men Göterna kunde ersätta stupade krigare med att nytt folk strömmade till, medan Hunerna ej kunde få förstärkning. Slutligen

bryter Göterna igenom Hunernas sköldborg och Angantyr med sitt svärd dödar både Humble och sin halvbror Hlöder. Det berättades att åarna stannade i sitt lopp av de stupades lik och dalarna fylldes av stupade män och hästar. Hunerna drog sig tillbaka till Hunaland och med sig hade de Humble och Hlöder som vid hemkomsten begravdes i de stora gravrösen bakom fritidsgården mot Nyckelberget.

Humbles namn lever ännu kvar ty platsen hette ända in på 1700-talet Humblesta. Och när det blev Hummelstad av detta vet vi inte exakt. Och som en bekräftelse på detta så skriver Petrus Kiällman präst i Hallingeberg den 28 juni 1670: "Vid en by Humblestad, äro tvenne Jättegravar, den ene äro 17 alnar lång och 6 alnar bred, vid huvudet är en upprest sten 1½ aln hög men vid armar och fötter lägre stenar, men graven med stenar runt om lagd. Den andra graven vid Humblestad är 11 alnar lång, 3 alnar bred så ock stenar både vid huvudet och fötterna, i den stenar runt omkring graven lagda."

Hur vet vi nu detta? Jo nu när Göterna var härskare på båda sidor om skogen Myrkvider så var nästa skiljegräns Kolmården och Tiveden, norr därom härskade Svearna. Så nu stod striden mellan Göter och Svear, och där gick Svearna segrande fram, och därmed var Svea rike ett faktum, och alla små kungariken var ett. Och det var detsamma i Norge och dit hörde då Bohuslän. En del Norska hövdingar och storbönder och kanske även svenskar i västra Småland tyckte inte om detta, utan seglade över till Island. Och med dit tog de sina sånger

och berättelser, och de blev med tiden nedtecknade. Så i Hervarasagan har Snorre Sturlasson nedtecknat detta om Humble och att det skulle ha inträffat 550 år e.Kr.

Från Asatro till Kristendom

Vi går vidare i tiden, till Vikingatiden. Här har vi inga runstenar, eller andra fornminnen från den tiden bortsett från de tre järnåldersgravarna bredvid Alphyddan. Kanske beroende på stor åderlåtning på folk efter det stora slaget vid Duna hed. Och kanske kom fornborgarna till då som försvar eller gömställe eller också var de fångstanordningar. Rester av en sådan finns vid Borgsjön även kallad "Dacke borgen". Den borgen hade betydelse i så fall in på 1500-talet. Borgar finns också vid Oxebo, Lärbo och vid Långgrammen.

Så går vi några hundra år framåt till 1300-talet. Bygden hade övergivit Asatron och blivit Kristet. Och på den gamla offerplatsen i Hallingeberg står nu en kyrka där Herr Ragnar är präst. Under detta århundrade bodde det munkar i Hatterbo by. Och av de växter de förde dit så lever Pestskråpan ännu kvar där.

Gränstvist Humblestad och Svartsmörja

1500-talet och orostider i landet. Dansken och Gustav Wasa har krigat och Nils Dacke leder bondeupproret mot Gustav Wasa. Vi förflyttar oss till nästa århundrade. De många krigen hade lagt stora skattebördor på folket och många män hade stupat med påföljd att det uppstod ödegårdar, och en sådan fanns i Brotorp. Under detta århundrade levde också Gabriel Gyllenanckar som var landshövding över Kalmar län dessutom ägare av Ankarsrum.

1650 var det Häradsting och av det protokollet finner vi att en gränstvist mellan Humblestad och Svartsmörja skulle avgöras. Ägare för Humblestad var Gyllenanckar och för Svartsmörja var det Grevinnan av Winäs. Av vittnen hördes bland andra Jon i Jorstad, svåger med Oluf i Svartsmörja. Nils i Skiälhem berättar om Bengt i Svartsmörja. Bengt i Gredby berättar att han arbetat hos Måns i Dröpstad i åtta år. Måns var länsman. Och här nämnes Oluf i Möltorp som varit sängliggandes i åtta år, och om Lars Hansson också han från Möltorp. Lars Eriksson i Hunsala (ett Hunenamn?) berättar att hela socknen deltog med att röja för Kongsvägen (vid Humblestad). Axel Oxenstierna var rikskansler under Gustav II Adolf och fortsatte efter kungens död till 1644 som Sveriges styrelseman. Så det var nog han som såg till att vi fick Kongsvägen.

Under detta århundrade förbättrades vägarna. Tidigare tog det tre veckor att resa från

Stockholm till Kalmar. Och nog kunde Karl X Gustav resa fortare när han på sin Eriksgata 1654 på väg till Kalmar och Öland, stannade och åt sin frukost vid den stenhäll som sedan fick heta Kungsbordet.

Holländarna kommer

Nu börjar Holländare komma till Sverige, de var duktiga på järnhantering. Och fem år efter tvisten vid Häradstinget 1655 utarrenderar Gyllenanckar Ankarsrum till holländare som startar ett järnverk där, vilket senare blir Ankarsrums Bruk. Under Karl XI tid kom indelningsverket, och bygden fick båtsmanstorp, ryttartorp och soldattorp.

Under 1700-talet efter olika ägare av Ankarsrum med underlydande gårdar här så kan vi se hur Humelstad såg ut år 1784 tack vare att dåvarande ägare Christoffer Cederbaum ville ha en karta över Humelstad by, Rumbotorp, torpen Nynäs, Liljenäs, Sjöstugan, soldattorpet Brinken och dagsverkshemmanet Svarttorp.

Under detta århundrade uppfördes nog Vårdshuset/ Krogen i Hummelstad. Långsjön var nog redan då en viktig transportled för järnverket i Ankarsrum för träkol, timmer, ved, sågade varor och gjutsand från Mjöltorp. Så det var nog ganska naturligt att det uppfördes ett hus vid lastageplatsen som var knutpunkten för de flesta leveranser. Att man där också kunde köpa mat och brännvin var ingen nackdel för ägaren heller. På tal om brännvin så fanns det en jordbit som kallades för Jordpäronlyckan och låg nära Hummelsta by. Potatis användes till en början mest till just brännvin.

Nya vägar byggs

På 1800-talet hände stora omdanande saker i Hummelstad. De Maré ägde nu Ankarsrum och han hemställer 1848-51 om laga skifte av Hummelstad by och Rumbotorp eller Hartorpet som det också kallas, och därmed en karta över markerna. Det resulterar i att Hummelstad by blir Hummelstad gård och ett 30-tal byggnader rivs och ett hus innehållande mejeri och bostad byggs i slaggsten från bruket. Staten uppföres och den långa ladugården mm. Ett nytt torp skapas och får namnet Rosenlund. Soldattorpet Brinken får marker runt torpet. Och diverse möten om detta sker på Vårdshuset.

Under 1800-talets första hälft byggs en ny väg och delar av Kongsvägen försvinner, och vägen från Ankarsrum går inte längre genom byn. Troligtvis är det nu som Kolhuset byggs och 1879 kommer båttrafiken igång under ordnade former och det är ångbåten Framåt med kapten Johan Alfred Jansson som befälhavare. Han var gift med en syster till Petrus Jonsson i Kälkestad och de byggde och bodde i Haga.

Första affären öppnas

1879 hade järnvägen kommit till Ankarsrum, och samma år startade Oskar Bohman affär i Hummelstad. Detta var en lyckad kombination. Kol, ved, gjutsand, plank med båt och pråm till Ankarsrum och en del vidare med järnvägens hjälp. Tillbaka med varor som kalk, gödning, ja alla förekommande varor för att säljas i affären som hade lastkaj med räls med stickspår till lagerbodarna.

Omsättningen i Oskar Bohmans affär var mycket stor i och med att bönder från Blackstad, Locknevi, Odensvi, ja ända upp ifrån Hycklinge, levererade kol och trävaror till Hummelstad, och samtidigt passade på att handla före hemresan allt som behövdes på gårdarna. Efter åtta år köper Bohman Herrbjärka med underlydande ställen. Den gamla affären kan ha varit gårdskontor i Mjöltorp.

Vid mitten av 1800-talet verkar det som att de flesta gårdarna fick nya mangårdsbyggnader. Från Mjöltorp utflyttades en gård som fick namnet Bromåla och från Kälkestad en gård som fick namnet Nyhagen.

Tegelbruk och kvarn

På den här tiden var det nivåskillnad mellan Kogaren och Långsjön och det utnyttjades också vid vattenfallet i ån nedanför Mjöltorp. På Kälkestadssidan låg ett tegelbruk som tog lera nära badplatsen vid Kogaren. På Mjöltorpssidan låg en kvarn och dithörande kvarnstuga står fortfarande kvar. Själva kvarnen brann ner 1893. Där fanns också en såg och ett mejeri och allt detta drevs av vattenkraften. Ett hus som gick under namnet Kassern låg även vid Mjöltorpsån. En mjölkbåt trafikerade Kogaren och den hette Lilly, och hade sin hemmahamn i, just det... Lillyhamn.

Folkskolestadgan kom 1842 och man delade in socknen i läslag och rotar. Till södra roten, läslag 3, hörde Rumma, Stormbo, Hatterbo och Krafsnäs. Läslag 4 var Hummelstad, Mjöltorp och Brotorp. Mellersta roten, läslag 1 var Dröppstad, Kälkestad och Lerbäcken. Läslag 3 var Fisksäter, Bashult och Svartsmörja.

Under den här tiden var skolan ambulerande. Det undervisades i tomstugor eller andra tomma utrymmen. Jag har hittat sådana skolor i Rosenlund, Krafsnäs, Svartsmörja och i Hummelstad. Vi kan se att den 29 oktober 1872 förelåg en skrivelse från Alfred de Maré där han åtar sig att kostnadsfritt upplåta skollokal och rum åt lärare under lästid i Hummelstad, under förbehåll att han fick tillsätta lärare i södra distriktet.

1881 nämns Fridhem och Hummelstad där undervisning skedde. En syster till Otto i Bashult, kallad Bas-Emma, var lärarinna här i trakten. 1890 antogs Petrus Pettersson i Hulthorva att bygga en skola i Svartsmörja och så byggdes Ängstugan och de ambulerande skolorna upphörde i och med en fast skola. Att det bodde mycket folk i skogarna kan man se på en karta från slutet av 1800-talet.

Nu är vi inne på 1900-talet och handlare Bohman har överlåtit affären på sin kompanjon Hugo Svensson, som 1910 säljer den vidare till Fredrik W Johansson. Ankarsrums bruk har inte samma behov av träkol längre, stenkolet har tagit över. Därför säljer man av sina gårdar och Skogvaktare L.A. Henriksson blir ägare till Hummelstad gård.

Kanalen grävs

1923 köper Albin Bäckmark Mjöltorp. 1910 gräver man Kanalen och sänker Kogaren och vattenfallet är borta, och därmed försvinner verksamheten runt Mjöltorpsån. Tegelbruket drivs några år med ångmaskin för att sedan rivas omkring 1917-18. 1910 byggs två skolhus, folkskola och småskola. Den första folkskoleläraren är Erik Persson, och lärarinnan från Ängstugan, Charlotta Jonsson, blir först i Småskolan.

1917 plockas Ängstugan ned för att bli småskola i Skaftekulla. Skolan blir nu samlingsplats för orten, där det hålls möten, föreläsningar, Röda Korsauktioner med mera.

Den nya handlaren utvecklar båttrafiken på Långsjön och den nya båten Undine syns på sjön. Kapten på båten är under många år John Lind, och Kapten Lind fick han heta så länge han levde. Båttrafiken upphörde 1929-30.

Till Hummelstad kommer också Petrus Gustavsson, kallad Bark-Pelle därför att han köpte och sålde bark till garvämnesfabriker. Han köper på 20-talet en gårdssåg vid Hummelstad gård och utvecklar den till en stor sågverksrörelse med hyvleri och lådtillverkning vilket ger många arbetstillfällen på orten. En bogserbåt för timmer finns en tid där också. Petrus och sonen Kalle uppförde flera bostadshus på orten. Efter några ägarbyten köper Kronan (Domänverket) 1925 Hummelstad gård. Och Mejeriet där är borta sedan länge.

"Staten" vilken har varit Hummelstads enda hyreshus med många lägenheter tjänstgör inte endast som bostad åt gårdens arbetare, utan tillika inlussningsbostad för hitflyttande.

Bollklubben Falken

1921 flyttar Emil Karlsson tillbaka till Hummelstad, nu som nygift. Han är snickare och byggmästare och uppför många hus i Hummelstad bland annat det egna huset Ekbacken 1931, där sedan Hummelstads telefonväxel blir installerad. 1923 kommer Josef Landkvist tillbaka från Amerika och startar en möbelverkstad vid Grindstugan. Josef kommer att betyda mycket för orten. Han är med och startar Idrottsföreningen Bollklubben Falken 1929, och fotbollsplan blir vid den gamla dansbanan i Frösvi. Han är också med och startar Logen Stjärnan och Skytteföreningen.

Hummelstad i uppgång och nedgång

1928 startar Ernst Johansson i Gröndal åkerirörelse med en lastbil.

På 30-talet bygger A.K. (Arbetslöshetskommittén) ny väg genom orten. Kolhuset har fått ge vika för nya vägen. Den gamla bron rivs och en ny byggs vid sidan om, och på det gamla brofästet byggs en tvättstuga.

1936 byggs Konsum och öppnar affär vid vägskälet mot Mjöl torp.

1937 bygger vägstyrelsen garage i byn och många får arbete där. Några av dem några bygger egna hus i Hummelstad. Samma år bygger Fredrik W.J. affärshus med postkontor. Sonen Assar övertar firman på 40-talet.

1937 startar Walter Gustafsson cementgjuteri nere vid grusgropen vid Mjöl torpsån. Walter var med vid arbetet med nya vägen och kände till trakten. Han kom från Roslagen.

1938 bygger John Karlsson Broängen, han kör mjölkbil och kallas därför alltid Mjolk-John. Källaren på Brorängen blir en mjölkaffär där hustrun Ebba säljer mjölk och grädde.

1939 byggs man Badhuset med bastu. De t är Röda Korset som står bakom detta. Skolbad införs på lördagar och på kvällen för allmänheten.

1945 kommer Folke Nilsson hit och tillsammans med kompanjonen Evald Holmberg startar de Hummelstad Stenhuggeri.

1946 byggs Sven Fager Bilmekano men säljer det två år senare till Bröderna Hermansson. Harald, en av bröderna, har taxi och lagar även skor. I samband med detta övertar Tore Hallen taxirörelsen.

1948 Hummelstad har två bensinstationer, OK vid Konsum och Shell vid affären. Dagligen går bussar mellan Vimmerby och Västervik, morgon, middag och kväll. Orten sjuder av liv och rörelse. Det var mycket mer, men allt kan inte redovisas här.

Den positiva trenden fortsätter under 50-talet. Valentin Pettersson har byggt några hus i Hummelstad och

1951 bygger han Ekdalen. I källaren där har han verkstad och försäljning av mopeder och cyklar med tillbehör. Bertil Jonssons firma växer inom gräv och schakt, och det byggs fler bostadshus.

1953 byggs bland annat Ekhöjden och pensionärshemmet.

1957 invigs den nya idrottsplatsen Kogaråsen.

Men i och med 1960-talet så vände den uppåtgående trenden.

1960 blir Hummelstad och Svartsmörja en brukningsenhet. Även i Kälkestad, Dröpstad, Brotorp och Mjöl torp läggs gårdar och torp tillsammans.

1963 lägger Konsum ner sin affär och samma år så lägger man ner Hummelstad skola. Televäxeln blir automatiserad, postkontoret läggs ner och vi får lantbrevbärare. Josef Landkvist stänger sin möbelverkstad.

1968 stänger Bilmekano. Bertil Jonsson flyttar till Gamle by och med honom firman.

1970 stänger Assar Johansson sin affär.

1972 flyttar Vägförvaltningen till Ankarsrum, för den nya vägen Västervik-Vimmerby går nu över Ankarsrum. Trafiken genom Hummelstad minskar drastiskt. Stenhuggeriet läggs i malpåse och samma år går idrottsföreningen ihop med Blackstads IF. Hummelstad såg är nedlagd. De gamla verksamheterna är borta, förutom ett fåtal jordbrukare.

Finns det då inga positiva händelser? Jo

1971 köper Nils-Olof Sjöblom Bilmekano och öppnar bilverkstad. Sex år senare öppnar Lars-Göran Andersson KA bil o Plåt, men även den verksamheten är nedlagd.

Vad finns kvar idag?

I Vägverkets lokaler har Egon Andersson skrotfirma, och Per-Inge Hallen, son till Tore och Elsa Hallen, har övertagit taxirörelsen och har utvecklat den till stor bussfirma med skolskjutsar och turistresor.

Några föreningar finns kvar och många hus har blivit sommarstugor. Ett av skolhusen har räddats kvar av några eldsjälar, och ett byalag har bildats, vilket är Hummelstads sista gemensamma nämndare. Nu beror det på oss Hummelstadsbor om vi kan hålla detta levande för nutid och för framtiden.

Den här resan som vi gjort från forntid till nutid är som ni nog har förstått inte på något sätt heltäckande, utan det är axplock om allt det som utgör historien om Hummelstad.

Januari 1997

Leif Nilsson.

Detta skrev jag för fem år sedan. Och idag ser vi att många barnfamiljer har slagit sig ner i Hummelstad, vilket är positivt. Men ändå är Hummelstad lite av en sovstad. Vardagen är tyst utom morgon och kväll när invånarna åker till och från arbeten eller skolor i de större orterna i omgivningen. Vardagen är tyst, inget ljud av verksamheter, inga stojande skolbarn, inget brummande från väghyvlar och lastbilar, inga vinande sågklingor från sågen eller mängder av ljud vid de båda affärerna. Och inga dofter av nysågat virke eller svettiga arbetshästar. Utan tyst, tyst ruvar nutiden på sina ljudliga och doftande minnen från förr.

Februari 2002

Leif Nilsson